

Сутність нового підходу до соціального контролю мусить полягати у зміні ступеня впливу держави та інститутів громадянського суспільства на всі соціальні процеси. Оптимальною можна вважати таку конструкцію соціального контролю у сфері правового виховання з боку державних інститутів та інституцій громадянського суспільства, за якої ці інститути перебувають у стані синергетичної взаємодії. Це дозволить максимально ефективно використовувати всі ресурси суспільства з метою формування належного рівня правової культури суспільства і правосвідомості його громадян.

М. П. Требин, доктор філософських наук, професор

ПРАВОВОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО, ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В Конституции Украины четко зафиксирована ориентация на построение в нашей стране демократического, правового государства. Очевидно, что демократия обладает внутренне присущими ей механизмами и инструментами, обеспечивающими ее жизнеспособность и эффективность. Важнейшим из этих механизмов является правовой характер демократического государства. Представление о правовом государстве ассоциируется с двумя основополагающими принципами: порядком в государстве и защищенностью гражданина. Здесь каждый человек вправе рассчитывать на предсказуемость, последовательность и надежность принимаемых решений, знает свои права и обязанности, четко определенные законом. В праве отражаются и выражаются разворачивающиеся в гражданском обществе процессы независимо от государства. В целом правовое государство ассоциируется с такой организацией государственной и общественной жизни, которая характеризуется господством права и верховенства закона, призванными обеспечить признание и гарантию прав и свобод всех граждан во всех сферах жизни, а со стороны граждан – уважение законов и институтов существующей системы.

Поэтому формирование демократического, правового Украинского государства требует принятия эффективных мер по правовому воспитанию населения, организации юридического всеобуча как единой общегосударственной программы, охватывающей все слои населения. Вся система правового воспитания должна быть направлена на развитие гражданского самосознания наших людей как основу основ построения демократического, правового государства. Обращение к человеку как к субъекту правовой жизни общества означает стремление понять его в многообразии правовых и противоправных связей, а также иных зависимостей, влияющих на правоотношения.

Правовое воспитание – всеобъемлющий общественный процесс, направленный на привитие уважения к праву и формирование навыков ис-

полнения правовых норм. Правовое воспитание – длящийся в пространстве и во времени процесс, который не может не протекать без противоречий. В нем участвуют все граждане в течение всей своей жизни в качестве воспитуемых и воспитателей – в зависимости от исполняемых ролей. Поэтому состояние правовой воспитанности, достигнутое любым субъектом, – только момент этого процесса, а деятельность по правовому воспитанию – его необходимая, важнейшая сторона.

Правовую воспитанность можно определить как состояние, в котором человек находится в каждый данный момент, а следовательно, и в момент принятия решения о том, как поступить в тех или иных обстоятельствах. Это, безусловно, и состояние его правосознания, и уровень правовой культуры, и готовность к правомерному или противоправному поведению. Жизнь человека детерминируется объективными экономическими, политическими и социальными факторами. Но нельзя забывать и о субъективных обстоятельствах, социально-психологических факторах, ибо как позитивные, так и неблагоприятные социальные условия отнюдь не фатально влияют на человека. Их воздействие проходит через его сознание. Предыдущий социальный опыт и навыки поведения человека сказываются на последующих его поступках и проявляются в иных жизненных условиях. Большое значение имеют и чисто личные черты.

В социологическом аспекте человек – совокупность общественных отношений, которые хотя и устойчивы по типу, но в то же время и абсолютно изменчивы, они пребывают в постоянном процессе, как и сам индивид. Поэтому субъект права – это совокупность всех отношений, повлиявших на его сознание, характер, привычки, стремления, волю. А каков он, таковы и его деяния: правомерные или противоправные (при определенных условиях). В то же время поступки субъекта права формируют его – такова диалектика процесса правового воспитания. Поэтому представляется, что уровень правовой воспитанности – не только знание и понимание необходимости исполнять правовые предписания, но и степень сформированности отношения к закону как к ценности, находящейся в демократическом, правовом государстве вне конкуренции.

В настоящее время Украина продолжает пребывать в состоянии трансформации, больших общественных преобразований, когда необходимо менять строй не только мыслей, но и строй чувств многих людей. Поэтому в правовом воспитании целесообразно сосредоточивать усилия не только и не столько на том, чтобы наращивать правовую информированность субъектов; необходимо попытаться «заглянуть» в глубинные сферы внутреннего мира человека – понять его достоинства и изъяны, привнесенные воспитанием и выявляющиеся в правомерном и противоправном поведении. По аналогии с процессом социализации личности вообще в процессе правового воспитания личности можно выделить тройственную иерархию целей в деятельности, направленной

на формування комплексу специфічних якостей особистості в правовій сфері життєдіяльності: формування системи правових знань (ближача ціль); формування правової переконаності (промежуточна ціль); формування мотивів і звичок, правомірного, соціально активної поведінки (кінцева ціль). Повноцінне правове виховання потребує посиленого уваги до розвитку правового почуття, а це можливо тільки на основі і в взаємозв'язку з іншими високими соціальними почуттями.

В цілому можна констатувати той факт, що, здійснюючи правове виховання громадян в дусі ідей гуманізму, демократії, забезпечення прав і свобод громадян, поваги до Конституції, ми закладаємо основи Українського демократичного, правового держави.

О. П. Дзьобань, доктор філософських наук, професор

ДЕВІАНТНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Вирішувати питання про ефективність правового виховання неможливо без всебічного аналізу першопричин стрімко зростаючої криміналізації суспільства і девіацій у молодіжному середовищі. До найважливіших причин підвищеної девіантності неповнолітніх можна віднести насамперед об'єктивні суперечності між поколіннями, кожна з яких є специфічною соціально-демографічною групою з власними особливостями та інтересами. До числа цих суперечностей, як правило, відносять конкуренцію на ринку праці і соціальних послуг, консерватизм старших і новаторські прагнення більш молодих, схильність опікувати в одних і потреби незалежності в інших. Ці суперечності можуть набувати різних форм і мати здебільшого деструктивний характер.

Проблема соціальної девіації є надзвичайно серйозною. Так, за даними ООН, до 30 % молодих людей в усьому світі беруть участь у протиправних діях, а 5 % учиняють серйозні правопорушення.

Останніми роками в Україні склалася низка специфічних чинників, які й зумовили підвищення кількості негативних явищ у підлітковому і молодіжному середовищах, до яких можна віднести:

- зниження життєвого рівня населення, зростання безробіття, зміну статусу багатьох людей, які не зуміли адаптуватися до нових умов. Це викликає поширення пияцтва, наркоманії як «втечі» від проблем, а у деяких випадках і змушену злочинність (мотивовану не корисливістю в сенсі збагачення, а прагненням зберегти звичний спосіб життя);
- соціальну незахищеність багатьох груп населення і різке розшарування усередині суспільства, що породили правовий нігілізм і недовіру до влади;
- ситуацію аномії, створену загальносистемною кризою, що зумовила